

Особливості кваліфікації порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою

Смаглюк Олександр Володимирович¹

Опубліковано	Секція	УДК
21.01.2026	Право	343.98

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.19050978>

Анотація. Стаття присвячена проблемним питанням кваліфікації порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою (ст. 272 КК України).

Досліджено погляди вітчизняних науковців щодо настання наслідків при порушенні правил безпеки під час виконання робіт із підвищеною небезпекою.

Окрему увагу приділено дискусійним аспектам щодо законодавчого визначення таких понять як «інші тяжкі наслідки» та «загроза загибелі людей».

Розроблені наукові рекомендації щодо застосування правової норми, яка передбачає кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеним рівнем небезпеки.

Підсумовано, що характер робіт із підвищеною небезпекою вже сам по собі передбачає створення певного ризику для оточуючих, який за звичайних обставин може бути цілком реальним

Ключові слова: порушення правил безпеки, суспільно-небезпечні наслідки, кримінальне правопорушення, безпека виробництва, робота з підвищеною небезпекою, кримінальна відповідальність.

Features of the qualification of violation of safety rules during the performance of work with increased danger

Annotation. The article is devoted to the problematic issues of the qualification of violations of safety rules during the performance of work with increased danger. (Art. 272 of the Criminal Code of Ukraine).

The article conducts a comprehensive and systematic analysis of the socially hazardous consequences of a criminal offense, as provided for in Article 272 of the Criminal Code of Ukraine.

The views of domestic scientists on the occurrence of consequences in case of violation of safety rules during performance of works with increased danger, provided for by Art. 272 of the Criminal Code of Ukraine, are studied.

It is noted that in the scientific sphere, the attribution of minor bodily injuries to socially dangerous consequences of criminal offenses related to violations of production safety has become the subject of debate and, accordingly, causes certain difficulties in law enforcement activities.

---

¹ Професор кафедри кримінального права та кримінології навчально-наукового інституту права та психології, Національної академії внутрішніх справ (Солом'янська площа, 1, м. Київ, Україна, 03110), <https://orcid.org/0000-0002-0756-2378>

Special attention is paid to the controversial aspects of the legislative definition of the concepts of «other serious consequences» and «threat of death to people».

Scientific recommendations have been developed on the application of a legal norm that provides for criminal liability for violation of safety rules during the performance of work with an increased level of danger.

It is concluded that the nature of work with increased danger in itself already involves the creation of a certain risk for others, which under normal circumstances can be quite real.

At the same time, the expediency of decriminalizing certain actions that pose a low level of public danger, such as creating a threat to people's lives or causing minor bodily injuries, is substantiated.

The importance of a clear differentiation of criminal liability in accordance with formally defined socially dangerous consequences according to their severity is emphasized.

The need for a detailed establishment of quantitative criteria for material damage that may be caused by the violation of safety rules during the performance of work with increased danger is proven.

Keywords: violation of safety rules, socially dangerous consequences, criminal offense, production safety, work with increased danger, criminal liability.

Вступ

Кваліфікація порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, передбаченого ст. 272 КК України викликає певні труднощі в практичній діяльності. Так, даною кримінально-правовою нормою передбачено кримінальну відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою на виробництві або будь-якому підприємстві особою, яка зобов'язана їх дотримувати, якщо це порушення створило загрозу загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків або заподіяло шкоду здоров'ю потерпілого.

Склад зазначеного кримінального правопорушення відноситься до суспільно-небезпечних діянь з матеріальним складом, що вимагає обов'язкового встановлення його наслідків. Лише за цієї умови можна стверджувати, що підставою для притягнення особи до кримінальної відповідальності є наявність складу кримінального правопорушення.

При цьому критерії робіт із підвищеною небезпекою, відповідальність за порушення правил безпеки яких встановлено ст. 272 КК України, досить розмиті, що підтверджується й різними точками зору вчених-юристів із цього питання. Не менші складнощі створюють проблеми, пов'язані з відмежуванням зазначеного складу від суміжних кримінальних правопорушень.

Указані проблемні питання й зумовлюють підвищену увагу наукової спільноти до аналізованого складу кримінального правопорушення передбаченого ст. 272 КК України.

Проблеми кваліфікації порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою знайшли своє відображення у працях таких вчених: В.І. Антипова, С.В. Бабаніна, М.І. Бажанова, О.О. Бахуринської, В.І. Борисова, М.С. Брайніна, О.О. Дудорова, Г.С. Крайника, В.Т. Маляренко, П.В. Мельника, В.О. Навроцького, В.І. Осадчого, В.І. Павликівського, О.О. Пашенко та інших.

Метою статті є всебічний аналіз суспільно-небезпечних наслідків порушення правил безпеки виробництва під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Результати

Вважаємо за необхідне зазначити, що роботи з підвищеною небезпекою - це види діяльності, які характеризуються підвищеним ризиком завдання шкоди людям. Виконання таких робіт регулюється спеціальними правилами. До них належать

газонебезпечні роботи, підземні роботи у шахтах і рудниках, водолазні, верхолазні роботи, ті, що виконуються на висоті тощо.

Статтею 33 Закону України «Про охорону праці» визначено, що спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці затверджується перелік робіт з підвищеною безпекою [1].

Водночас перелік робіт з підвищеною безпекою затверджений наказом Державного комітету з нагляду за охороною праці від 26 січня 2005 року № 15 містить 137 видів робіт з підвищеною безпекою [2].

Разом із тим Перелік видів робіт підвищеної безпеки затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 26 жовтня 2011 року № 1107 передбачає лише 28 видів та вказаних робіт і застосовується для надання дозволів для виконання робіт підвищеної безпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної безпеки [3].

Так, для повного визначення об'єктивної сторони кримінального правопорушення порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною безпекою необхідно не лише встановити факт вчинення діяння, але й підтвердити настання суспільно-небезпечних наслідків, передбачених статтею 272 КК України.

Таким чином склад вказаного кримінального правопорушення, сформульований законодавцем, за своєю конструкцією є матеріальним. Це означає, що суспільно-небезпечні наслідки виступають обов'язковою ознакою такого складу, а момент завершення кримінального правопорушення пов'язується саме з їхнім настанням.

Суспільно-небезпечні наслідки, як складова об'єктивної сторони кримінального правопорушення, розглядаються як негативні зміни в його об'єкті — системі суспільних відносин, які піддаються чи можуть бути піддані шкоді [4, с. 216].

Деякі вчені трактують суспільно-небезпечні наслідки як спричинену шкоду суспільним відносинам, що охороняються кримінальним законодавством, або як реальну загрозу заподіяння такої шкоди [5, с.124].

Важливо звернути увагу, що в теорії кримінального права суспільно-небезпечні наслідки кримінального правопорушення класифікуються на основні та додаткові. Додаткові наслідки, в свою чергу, дослідники розділяють на обов'язкові (додатково-обов'язкові), які виникають завжди і без винятків при вчиненні конкретного суспільно-небезпечного діяння, та факультативні (додатково-факультативні), що можуть бути наявними або відсутніми залежно від конкретного кримінального правопорушення [5, с. 125; 6 с. 114].

Так, для кримінального правопорушення, визначеного статтею 272 КК України, основним суспільно-небезпечним наслідком є спричинення шкоди суспільним відносинам, які забезпечують безпеку виробничого процесу, через порушення правил безпеки під час виконання робіт із підвищеним рівнем безпеки.

Водночас для визначення шкоди, завданої порушенням правил, які забезпечують безпеку виробництва, достатньо встановити факт їх порушення. При цьому таке порушення, за своєю природою, має бути достатньо серйозним, щоб спричинити негативні наслідки. Воно повинно завдавати шкоду не лише основному об'єкту кримінального правопорушення, а й іншим суспільним відносинам, що охороняються нормами кримінального права розділу X Особливої частини Кримінального кодексу «Кримінальні правопорушення проти безпеки виробництва», зокрема положеннями статті 272 КК.

Що ж стосується наслідків, які безпосередньо передбачені статтею 272 КК України, то ми погоджуємось із позицією деяких вчених, що вони є похідними від основного суспільно-небезпечного наслідку — спричинення шкоди відносинам, які забезпечують безпеку виробництва [4, с. 219]

Частина 1 статті 272 Кримінального кодексу України визначає кримінальну відповідальність у разі, якщо порушення правил безпеки особою, яка зобов'язана їх дотримуватись, призвело до одного із таких наслідків: створення загрози загибелі людей, загрози виникнення інших тяжких наслідків або завдання шкоди здоров'ю потерпілого.

Згідно з абзацом другим пункту 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» (далі – Постанова ПВСУ) як поняття «загроза загибелі людей чи настання інших тяжких наслідків» необхідно розуміти такі зміни у стані виробничих об'єктів, підприємств, унаслідок яких виникає реальна небезпека життю людей або реальна небезпека заподіяння (настання) шкоди вказаним у статті благам. Тяжкість ймовірних наслідків визначається залежно від цінності благ, які поставлено під загрозу, кількості осіб, які можуть постраждати від небезпечних дій, розміру можливої матеріальної шкоди тощо [7].

Частина 2 вищезазначеної кримінально-правової норми передбачає відповідальність за аналогічне порушення, якщо воно спричинило загибель людей чи інші тяжкі наслідки.

Разом із тим, відповідно до абзацу третього пункту 21 Постанови ПВСУ «Загибель людей» - це випадки смерті однієї або кількох осіб.

Так, визначаючи суспільно небезпечний наслідок у вигляді загибелі людей, законодавець застосував множинну форму, щоб охопити весь спектр можливих випадків — від загибелі однієї особи до загибелі двох чи більше осіб.

Водночас це створило ситуацію де кількість загиблих не впливає на кваліфікацію кримінального правопорушення, а отже можна зробити висновок, що смерть однієї людини чи декількох осіб карається однаково.

У контексті цього питання ми підтримуємо точку зору науковців, які пропонують диференціювати норми кримінальної відповідальності залежно від кількості постраждалих осіб [8, с. 115]

Також необхідно зауважити, що в науковій літературі зазначено про необхідність «реальності» створення такої загрози та виникнення її у відповідному виробничому процесі чи в результаті зазначеного процесу небезпечного стану.

Такий стан (загроза) передбачає можливість настання визначених законом наслідків, пов'язаних із завданням фізичної чи матеріальної шкоди. Ненастання цих наслідків може бути обумовлене своєчасним припиненням негативного розвитку загрози як самим порушником, так і іншими особами, або ж випадковим збігом обставин. [9, с.786].

Проте, слід зазначити, що в кожному конкретному випадку доволі складно точно визначити, чи йдеться про реальну загрозу завдання шкоди, чи лише про абстрактну загрозу. У таких ситуаціях необхідно дуже уважно аналізувати причинно-наслідковий зв'язок між вчинком і можливими наслідками. Те саме діяння за певних обставин може створити реальну небезпеку для відповідних благ, тоді як в інших умовах воно не матиме потенціалу спричинити такі наслідки.

Так, на практиці дійсно буває складно встановити причинно-наслідковий зв'язок, оскільки загроза можливих наслідків не має чіткого визначення й не піддається точному окресленню в певних конкретних межах. Крім того, ще складніше з'ясувати, чи виникла ця загроза через дії певної винної особи, або ж цьому сприяли зовнішні чинники, такі як погодні умови, робота пристроїв і механізмів, які здатні нагріватися і підвищувати температуру середовища.

Слід погодитись, на нашу думку, із позицією вчених, які зазначають, що коли мова йде про виконання робіт з підвищеною небезпекою, ймовірність настання відповідних суспільно-небезпечних наслідків значно підвищується ніж при проведенні звичайних

робіт, тому застосування лише дисциплінарної відповідальності до діяння, що призвело до загрози загибелі людей не можна. Безумовно обмежуватися лише дисциплінарною відповідальністю за вказані дії, навіть якщо вони не призвели до наслідків недоцільно й у цій ситуації варто встановити адміністративну відповідальність [10, с. 259; 11, с. 764].

Спричинення шкоди здоров'ю потерпілого у зв'язку з порушенням правил безпеки під час виконання робіт підвищеної небезпеки охоплює всі випадки виробничого травматизму (за умови, що потерпілий є працівником відповідного виробництва або підприємства), а також певні нещасні випадки за участю сторонніх осіб, які не належать до виробництва [4, с. 219].

Згідно з абзацом першим пункту 21 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 12 червня 2009 року № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» поняття «шкода здоров'ю потерпілому» охоплює випадки, пов'язані із заподіянням особі середньої тяжкості чи легких тілесних ушкоджень, що спричинили короткочасний розлад здоров'я або незначну втрату працездатності [7].

Окремо зауважуємо, що в науковій сфері віднесення легких тілесних ушкоджень до суспільно небезпечних наслідків кримінальних правопорушень, пов'язаних із порушеннями безпеки виробництва, стало предметом дискусійних обговорень і відповідно викликає певні труднощі в правозастосовній діяльності.

Так, слід підтримати точку зору науковців, які пропонують порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, що заподіяло легке тілесне ушкодження із короткочасним розладом здоров'я або незначною втратою працездатності одному потерпілому віднести до адміністративно караного діяння шляхом внесення відповідних змін до статті 93 Кодексу України про адміністративні правопорушення «Порушення вимог законодавчих та інших нормативних актів з безпечного ведення робіт у галузях промисловості». Крім того вважають, що потрібно виключити зі змісту суспільно-небезпечних наслідків такий прояв шкоди як легке тілесне ушкодження, а мінімальним проявом шкоди здоров'ю потерпілого (для визнання порушення кримінально - караного діянням) повинно визнаватися заподіяння йому середньої тяжкості тілесного ушкодження [4, с. 219; 12, с.9].

Абзацом четвертим Постанови ПВСУ визначено, що під «іншими тяжкими наслідками» (частина друга статті 271, частина друга статті 272, частина друга статті 273, частина друга статті 274, частина друга статті 275 КК) слід розуміти випадки заподіяння тяжких тілесних ушкоджень хоча б одній людині, середньої тяжкості тілесних ушкоджень двом і більше особам, шкоди у великих розмірах підприємству, установі, організації чи громадянам, а так само тривалий простій підприємств, цехів або їх виробничих дільниць [7].

Водночас Бабанін С. В. наголошує, що недопустимо визначати наслідки цього кримінального правопорушення у вигляді спричинення значної шкоди підприємствам, установам, організаціям або громадянам; тривалого простою підприємств, цехів чи їхніх виробничих дільниць. На його переконання, майнова шкода не має визнаватися суспільно небезпечним наслідком у разі вчинення порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою, що передбачене ст. 272 КК України.[12, с. 122].

Проте ми погоджуємося із вченими, які зазначають про доцільність чіткого визначення поняття «інших тяжких наслідків» у примітці до статті 272 КК України. [11, с. 766].

Висновки

Підсумовуючи викладене вище, необхідно зазначити, що використання оціночних понять при формулюванні кримінально-правових норм часто не виправдовує себе,

оскільки залишає простір для суб'єктивної оцінки фактів правозастосовувачем, що відповідно не завжди є доцільним.

Крім іншого можна дійти висновку, що характер робіт із підвищеною небезпекою вже сам по собі передбачає створення певного ризику для оточуючих, який за звичайних обставин може бути цілком реальним. Разом з тим доцільно декриміналізувати окремі дії, які становлять низький рівень суспільної небезпеки, такі як створення загрози для життя людей або спричинення легких тілесних ушкоджень. Крім того важливо чітко диференціювати кримінальну відповідальність відповідно формально визначених суспільно-небезпечних наслідків за ступенем їх тяжкості. Окрім цього, необхідно детально встановити кількісні критерії матеріальної шкоди, яка може бути спричинена порушенням правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою.

Список використаних джерел

1. Про охорону праці: Закон України від 14.10.1992 № 2695-ХІІ- URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2694-12#Text>
2. Перелік робіт з підвищеною небезпекою: Наказ Держ. комітету з нагляду за охороною праці від 26.01.2005 р. № 15 // Офіційний вісник України. – 2005. – № 8. – Ст. 455
3. Перелік видів робіт підвищеної небезпеки. Додаток 2 до порядку видачі дозволів на виконання робіт підвищеної небезпеки та на експлуатацію (застосування) машин, механізмів, устаткування підвищеної небезпек: затверджений постановою КМУ від 26.10.2011 р. № 1107 // Офіційний вісник України. – 2011. – № 84. – Ст. 3077
4. Крайник Г. С. Питання кваліфікації порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою при настанні наслідків, передбачених ч.1 ст.272 КК України. Форум права - 2010. № 3. - С. 216-221
5. Кримінальне право України. Загальна частина : підручник / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, В. І. Тютюгін та ін.]; за ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – 4-е вид., перероб. і доп. – Х. : Право, 2010. – 456 с,
6. Пащенко О. О. Кримінальна відповідальність за порушення правил ядерної або радіаційної безпеки: соціальна обумовленість і склад злочину: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.08 / Пащенко Олександр Олександрович. – Х., 2004. – 220 с
7. Постанова Пленуму Верховного суду України від 12.06.2009 р. № 7 «Про практику застосування судами України законодавства у справах про злочини проти безпеки виробництва» // Вісник Верховного Суду України. – 2009. – № 8. – С. 17
8. Борисов В.І., Крайник Г.С. Кримінальна відповідальність за порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: монографія. – Х.: Юрайт, 2012. – 296 с.,
9. Кримінальний кодекс України : наук.- практ. коментар / [Ю. В. Баулін, В. І. Борисов, С. Б. Гавриш та ін.]; за заг. ред. В. В. Сташиса, В. Я. Тація. – Вид. 4-е, доп. – Х. : Одиссей, 2008.– 1208 с.
10. Ветров Д.В. Щодо окремих наслідків як ознаки об'єктивної сторони складу злочину, передбаченого ст. 272 КК України / Д.В. Ветров // Порівняльно-аналітичне право. – 2014 р. – С. 257–260.
11. Яланський О. С Щодо наслідків порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою/ О.С. Яланський // Молодий вчений. – № 4 (56) – 2018 р. – С. 764-767с.
12. Бахуринська О. О. Кримінально-правова характеристика порушення вимог законодавства про охорону праці (ст.271 КК України): дис. ... кандидата юрид. наук: 12.00.08 / Бахуринська Олена Олександрівна. – К., 2007. – 235 с.

13. Бабанін С.В. Суспільно-небезпечні наслідки порушення правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою / С.В. Бабанін // Юридичний електронний журнал. – 2014. – № 7 - С. 120-123